

ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ

FEATURES OF DISCIPLINARY PROCEEDINGS REGARDING POLICE EMPLOYEES

Калянов Д.П., д.ю.н.,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеський державний університет внутрішніх справ

Білоус-Осінь Т.І., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри адміністративного і фінансового права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена дослідженню дисциплінарного провадження, що здійснюється стосовно працівників органів поліції. Зазначено, що фактичною підставою притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників органів поліції виступатиме дисциплінарний проступок, а процесуальною – наказ про накладення дисциплінарного стягнення. Процедурна складова притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників органів поліції виражається у відповідному дисциплінарному провадженні.

Виокремлено спрощений та загальний порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських. Встановлено, що загальне дисциплінарне провадження щодо поліцейських включатиме сукупність дій, спрямованих на: прийняття рішення про порушення дисциплінарного провадження; формування дисциплінарної комісії та її склад; визначення повноважень дисциплінарної комісії; визначення основних засад роботи дисциплінарної комісії; проведення службового розслідування; формування дисциплінарної справи; прийняття рішення за результатами розгляду дисциплінарної справи.

Акцентовано увагу на спеціальному дисциплінарному провадженні щодо поліцейських, проведення якого можливе внаслідок особливих умов вчинення проступку та особливих умов службового розслідування. Наприклад, йдеться про: 1) вчинення дисциплінарного проступку в період перебування у відраженні, відпустці, на відпочинку або в період тимчасової непрацездатності; 2) вчинення дисциплінарного проступку під час чергування, несення вартової чи патрульно-постової служби; 3) вчинення дисциплінарного проступку в стані алкогольного сп'яніння.

До особливостей дисциплінарних проваджень щодо працівників органів поліції, віднесено: 1) суб'єктів, що беруть участь у провадженні; 2) акти, якими оформлюється процесуальна діяльність та процедура їх оформлення; 3) предмет провадження, що стосується суспільних відносин у сфері виконання завдань та функцій службовців правоохоронних органів.

Ключові слова: дисциплінарна відповідальність, дисциплінарний проступок, дисципліна, службова дисципліна, дисциплінарне правопорушення, органи поліції, дисциплінарне провадження.

The article is devoted to the study of disciplinary proceedings carried out in relation to police officers. It is noted that the factual basis for bringing police officers to disciplinary responsibility will be a disciplinary offense, and the procedural basis will be an order to impose a disciplinary penalty. The procedural component of bringing police officers to disciplinary responsibility is expressed in the appropriate disciplinary proceedings.

The simplified and general procedure for bringing policemen to disciplinary responsibility is singled out. It is established that general disciplinary proceedings against police officers will include a set of actions aimed at: making a decision to initiate disciplinary proceedings; formation of the disciplinary commission and its composition; determining the powers of the disciplinary commission; definition of the basic principles of the work of the disciplinary commission; conducting an official investigation; formation of a disciplinary case; making a decision based on the results of the disciplinary case.

Attention is focused on special disciplinary proceedings against police officers, which are possible due to special conditions of committing a misdemeanor and special conditions of an official investigation. For example, it is about: 1) committing a disciplinary offense while on a business trip, on vacation, on vacation, or during a period of temporary incapacity; 2) committing a disciplinary offense while on duty, performing guard or patrol post duty; 3) committing a disciplinary offense while intoxicated.

The peculiarities of disciplinary proceedings against police officers include: 1) subjects participating in the proceedings; 2) acts that formalize procedural activity and the procedure for their registration; 3) the subject of proceedings related to public relations in the sphere of performance of tasks and functions of law enforcement officials.

Key words: disciplinary responsibility, disciplinary offense, discipline, official discipline, disciplinary offense, police authorities, disciplinary proceedings.

Актуальність дослідження. Станом на теперішній час, Україна перебуває на етапі становлення демократичних європейських цінностей. Поліпшення способів забезпечення дотримання законності в діяльності органів державної влади є умовою демократизації публічних інститутів у вказаному векторі. На тлі означеного, метою формування національної моделі органів поліції є їх позиціонування як правоохоронних органів, що діють відповідно до ідеї людиноцентризму принципами діяльності. Запорукою виконання поставленої мети виступає дотримання вимог законності та підтримання службової дисципліни в органах поліції. Особливістю служби поліцейських є важливість дотримання ними службової дисципліни. Безумовно, належний стан службової дисципліни в поліції та ефективний механізм притягнення до дисциплінарної відповідальності, впливатимуть на сприйняття цього органу громадськістю та визнання міжнародною спільнотою.

Питання службової дисципліни та засобів її забезпечення уповноваженими суб'єктами вивчалась такими вченими, як: В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, Л.Р. Біла-Тіунова, В.М. Гарашук, Є.В. Додін, Ю.С. Даниленко-Негара, І.І. Задоя, С.В. Ківалов, Л.М. Корнута, Л.М. Мозолюк-Боднар, Ю.С. Назар, Г.І. Чанишева, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко та іншими. При цьому, детермінація особливостей дисциплінарного провадження стосовно працівників органів поліції з огляду постійного удосконалення правозастосування та законодавства потребує доктринального переосмислення.

Виклад основного матеріалу. Дисциплінарна відповідальність поліцейських є мірою обов'язку зазнавати відповідних негативних наслідків примусового та обмежувального характеру за вчинення дисциплінарного проступку, що визначено у встановленому законом порядку. Таким чином, фактичною підставою притягнення до дис-

циплінарної відповідальності працівників органів поліції виступатиме дисциплінарний проступок. До дисциплінарних проступків працівників поліції віднесено широкий перелік діянь, що можуть інкримінуватись у випадку вчинення протиправної винної дії чи бездіяльності поліцейського, та які полягатимуть в порушенні ним службової дисципліни, невиконанні чи неналежному виконанні обов'язків поліцейського або виходитимуть за їх межі, порушенні обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також у вчиненні дій, що підбивають авторитет поліції [1].

Процесуальною підставою притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників органів поліції виступатиме наказ про накладення дисциплінарного стягнення. Для прийняття конкретного рішення на підставі якого здійснюватиметься притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників органів поліції, має бути дотримано відповідний порядок.

Процедурна складова притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників органів поліції виражається у відповідному дисциплінарному провадженні, що є врегульованою законодавством діяльністю уповноважених посадових осіб з розгляду та вирішення індивідуально-конкретних справ про вчинення підлеглим їм працівником дисциплінарного проступку та притягнення його до дисциплінарної відповідальності, а також встановлення й усунення причин і умов, що сприяли вчиненню такого правопорушення [2, с. 458].

Традиційно дисциплінарні провадження групуються у спрощені та загальні [3]. Стосовно працівників органів поліції, аналогічно, можливо виокремити спрощений та загальний порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності. Під час спрощеного дисциплінарного провадження стосовно працівників поліції відбувається оперативне з'ясування обставин справи уповноваженою на те особою, відразу ж виноситься рішення про накладення відповідного стягнення. У цьому разі, у зв'язку з оперативністю розгляду справи, об'єднуються такі стадії як службове розслідування, прийняття та виконання рішення про притягнення до відповідальності. Прикладом такого провадження є випадки, коли до органу поліції надходять матеріали про вчинення поліцейським адміністративних правопорушень в порядку, визначеному Кодексом України про адміністративні правопорушення. У цьому разі рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності приймається на підставі зазначених матеріалів [4].

Поряд зі спрощеним варіантом, дисциплінарне провадження може відбуватися і в більш складному варіанті. Мається на увазі загальний порядок здійснення дисциплінарного провадження щодо поліцейських. Загальне дисциплінарне провадження щодо поліцейських включатиме сукупність дій, спрямованих на:

- 1) прийняття рішення про порушення дисциплінарного провадження;
- 2) формування дисциплінарної комісії та її склад;
- 3) визначення повноважень дисциплінарної комісії;
- 4) визначення основних засад роботи дисциплінарної комісії;
- 5) проведення службового розслідування;
- 6) формування дисциплінарної справи;
- 7) прийняття рішення за результатами розгляду дисциплінарної справи.

Можливим є виділення такої факультативної стадії як оскарження рішення про застосування дисциплінарної відповідальності. Вона має місце лише тоді, коли поліцейський, щодо якого застосовується стягнення подає скаргу на рішення про застосування до нього дисциплінарної відповідальності.

Загальне дисциплінарне провадження розпочинається з моменту прийняття рішення про порушення дисциплінарного провадження та завершується прийняттям

рішення про накладення на особу, стосовно якої здійснюється дисциплінарне провадження, дисциплінарного стягнення чи закриття дисциплінарного провадження..

Прийняття рішення про порушення дисциплінарного провадження має вираження у рішенні посадової особи, яка наділена дисциплінарною владою, розпочати дисциплінарне провадження, а точніше, за письмовим наказом керівника, якому надані повноваження із застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення (для цілей дисциплінарного провадження, уповноваженим керівником є: Міністр внутрішніх справ України, службова особа поліції, ректор закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, наділені повноваженнями із застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення) [4]. На цій стадії дисциплінарного провадження уповноважена посадова особа оцінює законність, достовірність та достатність (кількість, якість) інформації, яка стала підставою для порушення провадження, вивчаються нормативно-правові акти та інші матеріали, вирішується питання щодо відсутності обставин, які виключають можливість проведення дисциплінарного провадження. Зміст стадії порушення дисциплінарного провадження виражається у тому, що уповноважені на те особи у разі порушення провадження за фактом дисциплінарного проступку порушують питання про встановлення винної особи та притягнення її до відповідальності [5].

Службове розслідування полягає у забезпеченні суб'єктів, уповноважених застосовувати дисциплінарні стягнення докладною інформацією про проступки, вчинені відповідною особою з метою законного та об'єктивного вирішення справи. При проведенні розслідування особа (або уповноважений орган), яка проводить дисциплінарне розслідування, повинна встановити: наявність чи відсутність факту дисциплінарного проступку; місце, час, обставини, а також мету його вчинення; наявність вини в діяннях (діях, бездіяльності) конкретних осіб; чи було в результаті дисциплінарного проступку завдано майнової шкоди, та інші обставини.

Темпоральні характеристики проведення службового розслідування стосовно поліцейських такі: службове розслідування розпочинається із дня видання наказу про його призначення та завершується в день затвердження керівником, який призначив службове розслідування, чи особою, яка виконує його обов'язки, висновку службового розслідування; у випадку закінчення строку проведення службового розслідування припадає на вихідний чи інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день; службове розслідування має бути завершено протягом одного місяця з дня його призначення начальником; у разі необхідності цей термін може бути продовжено начальником, який призначив службове розслідування, або старшим прямим начальником, але не більш як на один місяць [1; 4].

Документом, що засвідчує результати дисциплінарного провадження є висновок службового розслідування, який відображає наявність у діях (бездіяльності) поліцейського дисциплінарного проступку. В подальшому, керівник, який призначив службове розслідування, отримує пропозиції щодо накладення на поліцейського дисциплінарного стягнення [4].

Наступною стадією дисциплінарного провадження є розгляд справи про дисциплінарний проступок та прийняття рішення. У процесі розгляду дисциплінарної справи вивчаються та аналізуються приводи для порушення дисциплінарного провадження, матеріали, зібрані у процесі проведення дисциплінарного розслідування (якщо таке проводилося). Наприклад, пояснення поліцейського, якого притягують до дисциплінарної відповідальності, а також інших осіб, які беруть участь у провадженні. У розгляді справи, окрім суб'єкта дисциплінарної

влади та особи, яка притягується до відповідальності, можуть брати участь інші зацікавлені особи (наприклад, безпосередній керівник), а також ті особи, які сприяють проведенню дисциплінарного провадження. Основне призначення цієї стадії дисциплінарного провадження проявляється у встановленні вини особи, що притягується до дисциплінарної відповідальності, у вчиненні дисциплінарного проступку; у законному й обґрунтованому вирішенні питання про його дисциплінарну відповідальність та про вибір дисциплінарного стягнення. Під час прийняття рішення, уповноваженим суб'єктом обов'язково звертається увага на обставини, що обтяжують або пом'якшують відповідальність. Після розгляду справи по ній приймається рішення. При визначенні виду дисциплінарного стягнення мають враховуватися тяжкість проступку, обставини, за яких його вчинено, заподіяна шкода, попередня поведінка особи та визнання нею своєї вини, її ставлення до виконання службових обов'язків, рівень кваліфікації тощо.

Стадія виконання рішення про застосування дисциплінарної відповідальності є обов'язковою у разі прийняття уповноваженим суб'єктом рішення про застосування дисциплінарного стягнення. У процесі виконання дисциплінарного стягнення порушник зазнає відповідних обмежень морального та матеріального характеру. За вчинений проступок накладається тільки одне стягнення. Основне призначення стадії виконання рішення про застосування дисциплінарної відповідальності проявляється в застосуванні заходів щодо безпосереднього виконання стягнення та забезпечення своєчасного зняття накладеного стягнення. На стадії виконання рішення про застосування дисциплінарної відповідальності, можна виокремити такі етапи: а) виконання дисциплінарного стягнення; б) облік накладеного стягнення; в) зняття накладеного дисциплінарного стягнення.

Окремо звернемо увагу на можливість здійснення спеціального дисциплінарного провадження щодо поліцейських, що характеризується специфікою умов вчинення проступку та умов можливого службового розслідування. Наприклад, йдеться про:

1) вчинення дисциплінарного проступку в період перебування у відрядженні, відпустці, на відпочинку або в період тимчасової непрацездатності, коли уповноважена особа збирає первинні матеріали та надсилає їх для розгляду за місцем проходження служби порушника;

2) вчинення дисциплінарного проступку під час чергування, несення вартової чи патрульно-постової служби, коли накладання дисциплінарних стягнень здійснюється виключно після закінчення чергування, варту або після заміни їх іншими особами та здачі зброї;

3) вчинення дисциплінарного проступку в стані алкогольного сп'яніння, коли накладання дисциплінарного стягнення та одержання від неї пояснень є можливими виключно після протверезіння поліцейського [1].

Особливість дисциплінарного провадження щодо поліцейських незалежно від його виду характеризуватиметься рядом особливостей. Йдеться про специфіку формування дисциплінарних комісій, що утворюються за письмовим наказом Міністра внутрішніх справ України, службової особи поліції або ректора закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, наділених повноваженнями із застосування до поліцейського дисциплінарного стягнення, одночасно з прийняттям рішення про призначення службового розслідування [6].

Крім того, дисциплінарне провадження щодо працівників органів поліції вирізняється серед інших проваджень додатковими спеціальними детермінантами: 1) особливостями суб'єктів, що беруть участь у провадженні; 2) специфікою актів, якими оформлюється процесуальна діяльність та процедура їх оформлення; 3) предметом дисциплінарного провадження, яким є суспільні відносини у сфері виконання завдань та функцій службовців правоохоронних органів з забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку; 4) метою дисциплінарного провадження, яка полягає у юридичних та соціальних результатах, на досягнення яких його спрямовано, тобто з'ясування обставин справи та притягнення винної особи до відповідальності тощо.

Підсумовуючи, приходимо до висновку, що дисциплінарне провадження щодо працівників органів поліції є достатньо регламентованим процесом, що включає сукупність послідовних дій, спрямованих на дотримання службової дисципліни та підтримки належного іміджу органів поліції. Виокремлення спрощеного та загального порядку притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських дозволило встановити ознаки, які характеризують їх зміст. Наявність спеціальних дисциплінарних проваджень свідчить про важливість інституту службової дисципліни в межах поліцейського права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018 р. № 2337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 21.04.2023).
2. Шоптенко С.С. Дисциплінарні провадження в Національній поліції України: зміст та особливості реалізації. *Форум права*. 2017. № 5. С. 454–459.
3. Корнута Л.М. Дисциплінарна відповідальність державного службовця в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 224 с.
4. Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 р. № 893. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1355-18#n17> (дата звернення: 21.04.2022).
5. Ківалов С.В. Біла Л.Р. Адміністративне право України : навч.-метод. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Одеса : Юрид. л-ра., 2002. 312 с.
6. Положення про дисциплінарні комісії в Національній поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 р. № 893. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1356-18#n4> (дата звернення: 21.04.2022).